

**QISHLOQ XO'JALIGIDA CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQUARISH
SAMARADORLIGINI OSHIRISH****O'roqov Feruz Ibodullayevich***Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar
universiteti 1-bosqich magistranti***Kudratov Rizo Turdibayevich***Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar
universiteti iqtisodiyot fanlari nomzodi, katta o'qituvchi*

Annotatsiya. *Mazkur maqolada qishloq xo'jalik tarmog'ida, xususan chorvachilik sohaning bugungi holati, erishilgan natijalar, tahlillar va tendensiyalar, chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarish samaradorligini oshirish masalalari o'rganilgan.*

Kalit so'zlar: *qishloq xo'jaligi, chorvachilik mahsulotlari, chorvachilikda ozuqa bazasi, chorvachilik mahsuldorligi, chorvachilikda samaradorlik.*

**ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА
ЖИВОТНОВОДСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ**

Аннотация: *В данной статье рассматривается современное состояние агропромышленного комплекса, в частности животноводства, достигнутые результаты, анализ и тенденции, а также вопросы повышения эффективности животноводческого производства.*

Ключевые слова: *сельское хозяйство, продукция животноводства, кормовая база в животноводстве, продуктивность животноводства, эффективность животноводства.*

Inson hayotining farovonligi, uzoq umr ko'rishi sifatli va to'yimli oziq-ovqat bilan ta'minlanganligiga bog'liq. Oziq-ovqat xavfsizligi bilan ta'minlangan mamlakat iqtisodiyotining o'sishi, yangi ish o'rinlarini yaratilishi, kambag'allikning qisqarishi, savdoning o'sishi va barqaror rivojlanish kabi islohotlarning bosh omili hisoblanadi. Respublikamizda oziq-ovqat xavfsizligining ta'minlashning huquqiy asosi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 24-oktyabrdagi PF-5853-son Farmoni bilan yaratildi. Qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash ustuvor yo'nalish etib belgilandi.

Mamlakatimiz aholisini chorvachilik mahsulotlariga bo'lgan talabini to'liq qondirish, bozorlarda mahsulotlar narxini barqarorligini ta'minlash hamda chorvachilik sohasi va uning tarmoqlarini rivojlantirish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-fevraldagi "2022—2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-27-son Farmoni bilan tasdiqlangan dasturda aniq maqsadlar belgilanib, bunda qishloq xo'jaligining yillik o'sish sur'atlarini kamida 5 foizga yetkazish, xususan, chorvachilik

mahsulotlari ishlab chiqarish hajmlarini 1,5 - 2 barobarga oshirish hisobiga 2022-yilda chorvachilikda o'sish sur'atini o'rtacha 6,2 foizga oshirish choralarini ko'rish, qoramollar bosh sonini 14,5 mln. boshga, shundan sigirlar bosh sonini 4,9 mln. boshga, go'sht ishlab chiqarishni 2,7 mln. tonnaga, sut 12,2 mln. tonnaga yetkazish, 8,2 mlrd. dona tuxum va 468,4 ming tonna parranda go'shti, 700 ming tonna baliq ishlab chiqarish, chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmlarini 1,5 - 2 barobarga oshirish belgilab berildi. Amalga oshirilgan tizimli ishlar natijasida 2022-yilda aholini asosiy turdagi qishloq xo'jaligi mahsulotlari, xususan, go'sht, sut, tuxum, baliq va asal mahsulotlari bilan ta'minlashni ko'paytirish maqsadida Taraqqiyot strategiyasidagi chora-tadbirlar dasturi bo'yicha 2022-yilning yanvar-dekabr oylarida 2,7 million tonna go'sht (tirik vaznda), 11,6 million tonna sut, 0,18 million tonna baliq, 8,1 milliard dona tuxum yetishtirildi.²⁹

Qishloq xo'jaligini yanada rivojlantirishga qaratilayotgan iqtisodiy islohotlar natijasida chorvachilikda mahsulot ishlab chiqarish hajmi yildan-yilga ortib bormoqda (1-jadval).

1-jadval

O'zbekiston Respublikasida barcha toifaladagi xo'jaliklarda yetishtirilgan chorvachilik mahsulotlari dinamikasi³⁰

№	Mahsulot turi	O'lchov birligi	2018	2019	2020	2021	2022
1	So'yish uchun yetishtirilgan mollar va parrandalar – jami (tirik vaznda)	ming tonna	2 430,5	2 473,6	2 519,6	2 635,1	2 725,9
2	Sut – jami	ming tonna	10 466,4	10 714,3	10 976,9	11 274,2	11 627,2
	shundan, sigir suti	ming tonna	10 415,7	10 662,3	10 930,1	11 242,7	11 599,1
3	Olingan tuxum – jami	mln. dona	7 459,3	7 771,2	7 781,2	7 788,4	8 129,2
	shundan, tovuq mi	mln. dona	7 425,6	7 723,7	7 742,9	7 749,4	8 089,2
4	Asal	tonna	12 578,4	13 001,7	13 357,8	14 066,9	14 700,4
5	Qirqib olingan jun	tonna	34 615	35 115	35 422	36 345	37 307
6	Olingan qorako'l terilar	ming dona	1 085,2	1 150,7	1 152,1	1 252,4	1 287,6
7	Pilla	tonna	17 912,3	21 374,1	20 941,9	22 769,9	24 300,2

1-jadval ma'lumotlarini tahlil qilganimizda, respublikadagi barcha toifaladagi xo'jaliklarda yetishtirilgan chorvachilik mahsulotlari 2022-yilda 2018-yilga nisbatan olganda oshganligi ko'ramiz. Jumladan, so'yish uchun yetishtirilgan mollar va parrandalar (tirik vaznda) 112,2 foizga, sut 111,1 foizga, tuxum 109 foizga, asal 116,9 foizga, jun 107,8 foizga, qorako'l terilar 118,7 foizga, pilla 135,7 foizga o'sgan.

²⁹ Statistika agentligi. O'zbekiston qishloq xo'jaligining yillik hisoboti

³⁰ <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/agriculture-2>

Ma'lumki, chorvachilik iqtisodiyoti quyidagi guruhlari va turlari bo'yicha o'rganiladi:

- Qoramolchilik - go'sht va sut yo'nalishi bo'yicha;
- Qo'ychilik - go'sht, jun, teri yo'nalishi bo'yicha;
- Echkichilik - jun va tivit, sut yo'nalishi bo'yicha;
- Parrandachilik - tuxum va go'sht yo'nalishi bo'yicha;
- Yilqichilik - go'sht va sut, ish hayvonlari hamda sport yo'nalishi bo'yicha;
- Tuyachilik - go'sht, jun va sut yo'nalishi bo'yicha;
- Pillachilik bo'yicha;
- Asalarichilik bo'yicha;
- Quyunchilik bo'yicha;
- baliqchik va boshqalar bo'yicha.

Har bir chorva hayvonining jami bosh soni va tarkibi, mahsuldorligi, zotlari, oziqlantirilishi, saqlanishi, mahsulotlari tannarxi, sotish baholari, rentabelligi va boshqa ko'rsatkichlari o'rganiladi, tahlil etiladi va baholanadi. Bundan tashqari, ayrim hayvonlarni shartli molga (aniqrog'i sigirga) aylantirilib, ayrim ishlab chiqarish ko'rsatkichlari ham o'rganiladi va h.k.

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining iqtisodiy samaradorligi umumiy ko'rinishda ishlab chiqarishning natijasi, jonli va buyumlashgan mehnat xarajatlari o'rtasidagi nisbat bilan ifodalanadi. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi iqtisodiy samaradorligini oshirishning obyektiv zarurligi mamlakat iqtisodiy rivojlanishining hozirgi bosqichidagi bir qator xususiyatlari va doimiy harakatdagi omillarning yig'indisiga bog'liq.

Bugungi kunda chorvachilikda ishlab chiqarish samaradorligini oshirish olinayotgan foyda miqdorini ko'paytirish bilan birga, qishloq xo'jalik korxonalarini iqtisodiyotini mustahkamlashga, ishlab chiqarishni modernizatsiyalashga, qishloq xo'jaligida band bo'lgan ishlovchilar daromadlarini ko'paytirishga olib keladi.

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining iqtisodiy samaradorligi haqida masala ko'rilganda, "Samara" va "Samaradorlik" - tushunchalarining bir xil emasligini ko'zda tutish kerak. "Samara" atamasini qandaydir jarayonning natijasini bildiradi. Umumiy ko'rinishda har qanday ishlab chiqarishning samarasi shaklida uning vazifasi – ishlab chiqarishning maqsadini amalga oshiruvchi pirovard mahsulot yuzaga chiqadi. Bir tomondan, u o'z tarkibiga ma'lum davrdagi harakatdagi ishlab chiqarish resurslarining moddiy natijasi yig'indisini oladi, boshqa tomondan – ishlab chiqarishning pirovard maqsadi faqat bevosita ishlab chiqarilgan moddiy boyliklarning hajmida mujassamlashgan bo'ladi.

"Samara" - qishloq xo'jaligi mahsulotlari shaklida(natura va pulda) ishlab chiqarish resursi, xarajat, foyda sferasida esa iqtisodiy, shuningdek xodimlarning yashash va ishlash sharoitini ham aks ettiruvchi ijtimoiy o'sish bo'lishi mumkin. Lekin samara qanchalik muhim bo'lsa ham, o'z-o'zidan kishining mehnat faoliyatini to'liq xarakterlamaydi, qanday resurs (xarajatlar)lar evaziga olinganligini ko'rsatmaydi. Bir

xil samara turli usul bilan, resurslardan turlicha darajada foydalanish orqali olingan bo'lishi mumkin va aksincha, bir xil resurs(xarajat)lar turli samara berishi mumkin. Shuning uchun erishilgan samarani shu samarani olishda qatnashgan resurslar(xarajatlari) bilan taqqoslash zaruriyati kelib chiqadi. Bundan ko'rinadiki, samara(natija) deb atalgan absolyut miqdor bilan bir qatorda yana bir absolyut miqdor – qo'llanilgan yoki iste'mol qilingan resurslarning (joriy ishlab chiqarish xarajatlari) hajmini bilish zarur.

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitlarida “samaradorlik” tushunchasi, garchi, daromad olish, xarajatlarni kamaytirish, mehnat samaradorligining o'sishi, fond qaytimi, rentabellik va hokazolar samaradorlik tabiatiga mos kelib, bozor iqtisodiyoti talablariga zid kelmasada, baho, foyda, daromad, xarajat kabi tushunchalarga qaraganda kam qo'llanilmoqda. Samarali ishlash degani o'z mohiyatiga ko'ra, mo'ljallangan (rejalashtirilgan) foydani olish, noishlab chiqarish xarajatlari va yo'qotishlarni kamaytirish, ishlab chiqarish quvvatlari va ishchi kuchidan yaxshiroq foydalanish, mehnat samaradorligini oshirish, ishlab chiqarilayotgan mahsulotning sifatini yaxshilashni anglatadi.

Samaradorlik tushunchasi va uning ko'rsatkichlari tizimi ko'plab xorijiy va O'zbekiston olimlari tomonidan o'rganilgan va tahlil qilingan. AQSh olimlari K.Makkonnell va S.Bryular fikricha, “Iqtisodiy samaradorlik ... ishlab chiqarish jarayonida qo'llanilgan kamyob resurslar miqdori bilan ushbu jarayon pirovard natijasida ishlab chiqilgan qandaydir iste'mol mahsuloti miqdori o'rtasidagi bog'liqlikni ifodalaydi. Berilgan hajmda resurs hisobiga olingan mahsulot miqdori qanchalik ko'p bo'lsa, samaradorlik shunchalik yuqori bo'ladi, va aksincha.”

AQSh olimlari K.Makkonnell va S.Bryular ikki turdagi samaradorlikni farqlashadi: ishlab chiqarish samaradorligi va resurslarni taqsimlashning samaradorligi: «Ishlab chiqarish samaradorligi bu ma'lum bir mutanosiblikdagi tovar va xizmatlar miqdorini eng kam xarajat bilan ishlab chiqarishdir.... Resurslarni taqsimlashning samaradorligi esa, aksincha jamiyatning tovar va xizmatlarga bo'lgan ehtiyojini to'laroq qondirilishini ifodalaydi»³¹.

N.A.Popov “samaradorlikni olingan natija bilan ushbu natijani olishda sarflangan xarajatlar nisbati bilan ta'riflaydi. Uning fikricha, iqtisodiy samaradorlik ta'rifidan quyidagi ikki vazifani keltirib chiqarish mumkin: to'g'ri-berilgan xarajatlar darajasida maksimal samaraga erishish (ko'pincha resurslarning cheklanganligi bilan izohlanadi) va teskari-belgilangan samaraga minimal xarajatlar hisobiga erishish. Har bir korxonada o'z sharoitlaridan kelib chiqib, u yoki bu vazifani yechishlari lozim bo'ladi.”³²

A.Abdug'aniyev ta'rifiga ko'ra, “...iqtisodiy samaradorlik tushunchasi “samaradorlik» tushunchasiga nisbatan kengroq mazmunga ega. Iqtisodiy samaradorlikda bir yil davomida (ma'lum davrda) amalga oshirilgan tadbirlar tizimi bilan bog'liq xarajatlar ular natijasida olingan sof foyda summasi bilan taqqoslanadi.

³¹ Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue. Microeconomics-Principles, Problems, and Policies. -15th ed. New York, NY, USA: McGraw-Hill/Irwin. 2002.

³² Попов Н.А. Экономика сельского хозяйства. Москва: Дело и сервис, 2001.

Shunda sarflangan xarajatlar evaziga olingan sof foyda miqdori qancha ko'p bo'lsa, iqtisodiy samaradorlik darajasi shuncha oshgan hisoblanadi va aksincha. Samaradorlikni esa u yoki bu tadbirlarni, ishlarni, mahsulotlarni yetishtirish natijasida erishilgan yutuqlar ifodalaydi.”³³

F.Qayumovning fikricha, “Samaradorlik...ma'lum bir davr mobaynida yaratilgan pirovard natija bilan mahsulot birligi ishlab chiqarishga sarflangan moddiy (amortizatsiya bilan birgalikda) va mehnat resurslari xarajatlarini nisbati tushuniladi.» Bu kengaytirilgan takror ishlab chiqarish jarayonidagi umumlashtiruvchi ko'rsatkichdir.”³⁴

Shunday qilib, ishlab chiqarishning iqtisodiy samaradorligi iqtisodiy samaraning (natijaning) resurslarga xarajatlarga) nisbati yoki aksincha ko'rsatkichlar sifatida qo'yidagicha aniqlanadi:

$$IS = \frac{S(n)}{R(x)} ; \quad \frac{R(x)}{S(n)} \quad 35$$

Bu yerda: IS - iqtisodiy samaradorlik;

S(n) - samara (natija);

R(x) - resurs (xarajat).

Iqtisodiy samaradorlik darajasi qanday bahodagi resurslar hisobiga qanday iqtisodiy samaraga erishilganligini bildiradi. Samara qancha katta va xarajat shuncha kichkina bo'lsa, ishlab chiqarish iqtisodiy samadorligi shuncha katta bo'ladi va aksincha. Resurslar va iqtisodiy samaradorlik o'rtasida uzviy aloqa mavjud.

Umuman olganda, iqtisodiy samaradorlik ta'rifidan ikki asosiy vazifani keltirib chiqarish mumkin: bevosita – ma'lum bir xarajatlar hisobiga maksimal darajada samara olish (ko'pincha resurslarning cheklanganligi bilan ifodalanadi) va bilvosita – belgilangan samaraga minimal xarajatlar bilan erishish.

Qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish hajmlarining oshib borishiga qaramay, mamlakatimiz aholisining chorvachilik mahsulotlariga bo'lgan talabini to'laqonli qondirish, ularni yetishtirish uchun mustahkam ozuqa bazasini yaratish kabi qator masalalar hal etilmayapti, xususan:

birinchidan, chorva mahsulotlarini ishlab chiqarishda ajratilgan yer maydonlarida respublikada mavjud chorva hayvonlari bosh sonlari uchun zarur miqdorlar ko'zlangan ozuqa ekinlarini ilmiy asoslangan holda joylashtirish, zarur ozuqa mahsulotlari bilan uzluksiz ta'minlash tizimi yetarlicha yo'lga qo'yilmaganligi;

ikkinchidan, mavjud qoramol zotlarini yaxshilash, mahsuldor va mahalliy iqlim sharoitlariga mos bo'lgan zotlarni yaratish borasida ilmiy tadqiqot tashkilotlari va soha vakillari o'rtasida hamkorlik talab darajasida emasligi;

³³ A.Abdug'aniyev, A.A. Abdug'aniyev. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. -T.: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi, 2004.

³⁴ Каюмов Ф.К. Эффективность АПК в условиях перехода к рынку. -М.: ИПО Полигран, 1992 г.

³⁵ Ismoilov A., Murtazayev O. Qishloq xo'jalik iqtisodiyoti. Darslik. -Toshkent: Moliya, 2005.

uchinchidan, chorvachilikka ixtisoslashgan xo'jaliklar zarur texnika va uskunalari bilan yetarli darajada ta'minlanmaganligi;

to'rtinchidan, chorva hayvonlarining ozuqaga bo'lgan talablarini to'liq qondirish maqsadida barcha turdagi chorva hayvonlari uchun ilmiy asoslangan me'yor va ratsionlar ishlab chiqishga e'tibor berilmayotganligi;

beshinchidan, tijorat banklarining kredit mablag'laridan foydalanishni rag'batlantirishni, xo'jaliklar mablag'larining bank hisob-varag'iga kirim qilinishining ishonchli, qulay va samarali vositalari joriy etilmaganligi.

Kelgusida chorvachilikka ixtisoslashgan qishloq xo'jalik korxonalarini tomonidan chorvachilik mahsulotlari yetishtirish va qayta ishlash hajmini yanada ko'paytirish, soha samaradorligini oshirish, ajratilgan ozuqa yer maydonlaridan maqsadli va unumli foydalanish hamda ozuqabop ekinlarni joylashtirishning samarali mexanizmini yaratish hamda chorvachilik iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun quyidagi imkoniyatlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir:

1. Chorva hayvonlari mahsuldorligini oshirish. Bu o'ta dolzarb vazifani bajarish uchun ularni turli xil ozuqalarga bo'lgan talablarini ilmiy asoslangan rasionlar bo'yicha muntazam qondirish. Natijada zotdor hayvonlarning mahsuldorlik potentsiali hamda sarflangan ozuqalar samaradorligini oshirish imkoniyatlaridan to'laroq foydalanish, ko'proq, sifatliroq hamda arzonroq mahsulotlar ishlab chiqarish va sotish imkoniyati yaratiladi.

2. Chorva hayvonlarning zotdorlik belgilarini saqlash va yanada mustahkamlash maqsadida seleksiya, naslchilik ishlarini yuqori darajada tashkil etish.

3. Qishloq xo'jaligi korxonalarini, fermer, dehqon xo'jaliklarini yuqori mahsuldor zotli chorva mollari bilan muntazam ta'minlash maqsadida yuqori mas'uliyatli naslchilik zavod va naslchilik xo'jaliklarini barpo qilish ularni imtiyozli sharoitlardan foydalanishga imkon yaratish.

4. Chorvadorlarning mehnat unumdorligi va mehnat haqini barqaror oshirish uchun texnologik jarayonlarni kompleks mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish usullaridan foydalanish (ozuqalarni taqsimlash, sigirlarni sog'ish, qo'y va echkilar junini qirg'ish, sug'orish, binolarni chorva qoldiqlaridan tozalash, ulardan foydalanish bilan bog'liq va boshqa ishlarni progressiv vositalar yordamida bajarish).

5. Hayvonlarni saqlashning progressiv usullaridan, shu jumladan, bog'lamasdan saqlash, maxsus qo'ralardan foydalanish.

6. Chorvachilikda asosiy vositalardan, ayniqsa, chorva fermalari binolari va inshootlari quvvatidan oqilona foydalanish.

7. Ilg'or (progressiv) zooveterinariya xizmatlaridan foydalanish va h.k.

Ushbu tadbirlarni amalga oshirilishi natijasida mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarish samaradorligining yuqori darajaga ko'tarilishiga yordam beradi, deb hisoblaymiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdug'aniyev A., Abdug'aniyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. -T.: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi, 2004.
2. Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue. Microeconomics-Principles, Problems, and Policies. -15th ed. New York, NY, USA: McGraw-Hill/Irwin. 2002.
3. Ismoilov A., Murtazayev O. Qishloq xo'jalik iqtisodiyoti. Darslik. - Toshkent: Moliya, 2005.
4. Каюмов Ф.К. Эффективность АПК в условиях перехода к рынку. -М.: ИПО Полигран, 1992 г.
5. Попов Н.А. Экономика сельского хозяйства. Москва: Дело и сервис, 2001.
6. Abdusamatovich, J. J. (2023). THE POPULATION WISHES FOR POVERTY REDUCTION AND EMPLOYMENT. *JOURNAL OF ECONOMICS AND BUSINESS MANAGEMENT*, 6(5), 26-38.
7. Alikulov, A. I., & Abdushukurov, K. B. (2023). IMPROVING THE ANALYSIS OF FINANCIAL RESULTS IN AGROCLUSTERS. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(9), 310-316.
8. Аликулов, А. И. (2010). Харажатлар ҳисоби ва таҳлилининг назарий ҳамда амалий масалалари. *Монография. "Фан ва технология", -Тошкент, 196.*
9. Аликулов, А., Ибрагимов, М., & Файзуллаев, З. (2019). Фермер хўжаликларида узумчилик плантацияларини барпо этиш харажатлари ҳисобини такомиллаштириш. *Экономика и инновационные технологии*, (3), 37-44.
10. Эшмуратов, У. Т. (2022). СОТИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТНИНГ ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРИ БЎЙИЧА ТРАНСФОРМАЦИЯСИ МАСАЛАЛАРИ. *Архив научных исследований*, 2(1).
11. Eshmuradov, O. T., & Alikulov, A. I. (2022). EVALUATION AND ACCOUNTING OF MATERIAL WORKING CASH IN AGROCLUSTERS AS AN OBJECT OF ACCOUNTING. *Academic research in educational sciences*, 3(Special Issue 1), 102-109.
12. Tashmuratovich, E. U. (2023). ACCOUNTING AND AUDIT IMPROVEMENT OF READY SALE PRODUCTS IN AGROCLUSTER. *The Journal of Economics, Finance and Innovation*, 649-657.
13. Tashmuratovich, E. U. B. (2023). AGROKLASTERLAR SOTISH JARAYONLARIDA SEGMENTAR HISOBOTLARNING AHAMIYATI. *Научный Фокус*, 1(7), 790-795.
14. Ulugbek, T. E., & Abdimumin, I. A. (2014). Improvement Accounting Of Sales Agricultural Products On Farm Enterprises. *SEA-Practical Application of Science*, (5), 649-654.
15. Eshmuradov, U. T. The methodology of the primary account sales of agricultural products. In *CONSTRUCTII IDENTITARE-LITERATURA SI STUDII CULTURALE* (pp. 113-118). Editura Vasiliana'98.
16. Khasanov, B. A., Eshboev, U. T., Hasanova, R. B., Mukumov, Z. A., Alikulov, A. I., & Djumanova, A. B. (2019). Calculation of the invested capital profitability in the

financial condition analysis process. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 28(14), 42-48.

17. Иштурдиев, Х. А. (2023). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УЧЕТА ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ В АГРОКЛАСТЕРЕ. *Научный Фокус*, 1(7), 700-708.

18. Muxammadkulovna, Y. D., Rabbimovna, R. U., & Bakhtiyorovna, N. G. (2023). Organization of Teaching Economics at the University. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 18, 30-32.

19. Urdushev, K., Mavlyanov, M., & Eshankulov, S. (2020). Issues of Clustering Agriculture in Uzbekistan. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. (Double Blind Refereed & Peer Reviewed Journal)*. ISSN, 2249-7137.

20. Odilovich, O. A., Umirzokovich, T. F., & Turdibaevich, K. R. (2021). Increasing the Efficiency of Higher Education Personnel Training Management in Uzbekistan. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 9251-9264.

21. Казакова, З. С., & Назарова, М. Ш. (2023). СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ. *Научный Фокус*, 1(7), 681-686.

22. Salamov, I., Jonibekov, F., Kazakova, Z., & Nazarova, M. (2022). The Role of Investments in Ensuring the Economic Stability of Livestock and Prospective Opportunities. *INTERNATIONAL JOURNAL OF BIOLOGICAL ENGINEERING AND AGRICULTURE*, 1(3), 1-4.

23. Саламов, И., & Нурманов, Ш. Х. (2023). НЕРАВНОЦЕННОСТЬ В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ И ПУТИ ЕЕ УСТРАНЕНИЯ. *Научный Фокус*, 1(7), 796-801.

24. Statistika agentligi. O'zbekiston qishloq xo'jaligining yillik hisoboti

25. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/agriculture-2>